

МІНІСТЕРСТВО ЗАХИСТУ ДОВКІЛЛЯ ТА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ
Національний природний парк «Кармелюкове Поділля»
Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Кошобинського
Державне підприємство «Вінницька лісова науково-дослідна станція»
Відокремлений підрозділ «Вінницька лісонасіннива лабораторія»
Вінницьке державне спеціалізоване лісозахисне підприємство «Лісозахист»

**ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСІВ ПОНОВЛЕННЯ
КОРІННИХ ЛІСОВИХ НАСАДЖЕНЬ В УМОВАХ
ПІВДЕННО-СХІДНОГО ПОДІЛЛЯ**

Матеріали регіонального науково-практичного семінару

смт Чечельник, Вінницька область
8–10 вересня 2021 р.

УДК 630*2(477.43/44)

О-62

О-62 Оптимізація процесів поновлення корінних лісових насаджень в умовах Південно-Східного Поділля : Матеріали регіонального науково-практичної семінару «Оптимізація процесів поновлення корінних лісових насаджень в умовах Південно-Східного Поділля» (Вінницька область, смт Чечельник, 8–10 вересня 2021 р.). Вінниця: НПП «ТД «Едсельвейс і К», 2021. 208 с.
ISBN 978-617-7237-92-0

У збірнику матеріалів семінару представлені роботи, які відображають теоретичні, методологічні та практичні проблеми процесів поновлення корінних лісових насаджень в умовах Південно-Східного Поділля, зокрема на природно-заповідних територіях.

Приділена увага актуальним питанням розвитку науки, екологічної освіти та туризму в лісових природних комплексах.

Рекомендується для лісівників, спеціалістів у галузі заповідної справи та охорони навколишнього середовища, науковців та студентів профільних кафедр вищих навчальних закладах.

УДК 630*2(477.43/44)

Затверджено до друку науково-технічною радою НПП «Кармелюкове Поділля»
протокол №18 від 25.08.2021 р.

Матеріали доповідей опубліковані в авторській редакції. Автори повністю відповідають за достовірність наведених даних, передачу географічних назв, історичних і статистичних відомостей та іншої інформації в своїх публікаціях.

ISBN 978-617-7237-92-0

© Автори статей, 2021

© НПП«Кармелюкове Поділля», 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
ВИКЛИКИ Й МОЖЛИВОСТІ У ВІДТВОРЕННІ ЛІСІВ ПІВДЕННО-СХІДНОГО ПОДІЛЛЯ ЗА НОВИХ УМОВ МІСЦЕВОГО САМОУПРАВЛІННЯ Й АДМІНТЕРУСТРОЮ <i>Гудзевич А.В.</i> ,.....	7
ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИРОДООХОРОННИХ УСТАНОВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ <i>Любченко В.С.</i>	16
МОНІТОРИНГ ВПЛИВУ ЛІСІВНИЧО-ЕКОЛОГІЧНИХ ФАКТОРІВ НА ДЕРЕВОСТАНИ ЛІСОВИХ НАСАДЖЕНЬ <i>Шпак Н.П., Дудник Г.Л.</i>	24
ДИНАМІКА ЗМІН У РОЗПОДІЛІ ЛІСОВИХ НАСАДЖЕНЬ НПП «КАРМЕЛЮКОВЕ ПОДІЛЛЯ» ЗА ЇХ ПОХОДЖЕННЯМ <i>Романчук О.П.</i>	30
ДУБОВІ НАСАДЖЕННЯ В СТРУКТУРІ ВКРИТИХ ЛІСОМ ПЛОЩ НПП «КАРМЕЛЮКОВЕ ПОДІЛЛЯ» ТА ЇХ ПОДІЛ ЗА КЛАСАМИ ВІКУ <i>Дудник Г.Л.</i>	35
АНАЛІЗ СТАНУ ЛІСОВИХ КУЛЬТУР ДП «ЧЕЧЕЛЬНИЦЬКЕ ЛГ», СТВОРЕНИХ В 2011-2021 рр. <i>Дудник О. М., Демченко С. В.</i>	40
ВИМОГИ ДО ОБ'ЄКТІВ ПЛНБ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ В ЗОНІ ДІЯЛЬНОСТІ ВП «ВІННИЦЬКА ЛНЛ» <i>Юрків З.М.</i>	44
ХАРАКТЕРИСТИКА ПОСТІЙНОЇ ЛІСОНАСІННЕВОЇ БАЗИ ДП «ЧЕЧЕЛЬНИЦЬКЕ ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО» В МЕЖАХ НПП «КАРМЕЛЮКОВЕ ПОДІЛЛЯ» <i>Швець Н.В., Ярославський О. В.</i>	54
СТАН ПРИРОДНОГО ПОНОВЛЕННЯ ДУБОВИХ ЛІСІВ В МІСЦЯХ ПРОВЕДЕННЯ ГРУПОВО-ВИБІРКОВИХ РУБОК В УМОВАХ ДП «ЧЕЧЕЛЬНИЦЬКЕ ЛГ» <i>Єлісавенко Ю.А., Василевський О.Г., Нейко І.С., Мудрак О.В.</i>	64
ІНТРОДУКЦІЯ КОРКОВОГО ДЕРЕВА (PHELLODENDRON AMURENSE) В ЛІСОВІ КУЛЬТУРИ <i>Іщенко Г.О.</i>	73
ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ ЛІСІВ ВІЛЬХОВАТСЬКОГО ЛІСНИЦТВА ДП «ГОЛОВАНІВСЬКИЙ ЛІСГОСП» <i>Браславська О.В., Барвінок Н.В.</i>	79
НАБЛИЖЕНЕ ДО ПРИРОДИ ЛІСІВНИЦТВО — ОСНОВА ЗБАЛАНСОВАНОГО ВЕДЕННЯ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА <i>Нейко І.С.</i>	85
ПІДХОДИ ЩОДО ПОПУЛЯЦІЙНОГО ВІДБОРУ ЛИСТЯНИХ ПОРІД В УМОВАХ ПРАВОБЕРЕЖНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ <i>Нейко І.С., Нейко О.В.</i>	91
СУЧАСНИЙ СТАН ЛІСОВИХ ЕКОСИСТЕМ ЛІСОСТЕПОВОГО ПОДІЛЛЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН <i>Трач Ірина Анатоліївна</i>	107
АВІФАУНА БУГО-ДЕСНЯНСЬКОГО ЗАКАЗНИКА ЯК МОДЕЛЬ ОРНІТОЦЕНОЗІВ МІШАНИХ ЛІСІВ СХІДНОГО ПОДІЛЛЯ <i>Матвійчук О.А.</i>	103
ОСОБЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ ТА ПРИРОДНОГО ПОНОВЛЕННЯ БЕРЕКИ ЛІКАРСЬКОЇ В ДІБРОВАХ ПІВДЕННО-СХІДНОГО ПОДІЛЛЯ <i>Шпак Н.П.</i>	111
МОНІТОРИНГ СТАНУ <i>SORBUS TORMINALIS L.</i> В НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРИРОДНОМУ ПАРКУ «ПОДІЛЬСЬКІ ТОВТРИ» <i>Одужкалець І. О.</i>	118
ФЛОРИСТИЧНА СТРУКТУРА ЛІСОВОЇ РОСЛИННОСТІ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ СЕРЕДНЬОГО ПОБУЖЖЯ <i>Шевчук О.А., Тачук О.О., Ходаціцька О.О.</i>	123
МЕТОДОЛОГІЯ РОЗРОБКИ ТА СТВОРЕННЯ РЕПРЕЗЕНТАТИВНИХ ЗАПОВІДНИХ ОБ'ЄКТІВ ВІДПОВІДНО ДО РЕГІОНАЛЬНОЇ СПЕЦИФІКИ <i>Совгіра С.В.</i>	128
ОСОБЛИВОСТІ РОСТУ ТА РОЗВИТКУ РОДУ <i>PICEA</i> ДІЕТРИСН У НАСАДЖЕННЯХ НДП «СОФІЙКА» НАН УКРАЇНИ <i>Вітенко В.А., Вітенко Д.В.</i>	134

ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ ЛІСІВ ВІЛЬХОВАТСЬКОГО ЛІСНИЦТВА ДП «ГОЛОВАНІВСЬКИЙ ЛІСГОСП»

Браславська Оксана

Володимирівна

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Барвінок Наталія Володимирівна

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Збереження і відтворення лісових ресурсів на Землі є однією з глобальних екологічних проблем людської цивілізації на нинішньому етапі її розвитку. У результаті діяльності людини площі лісів невпинно зменшуються, структура екосистем і видовий склад збіднюється. У цьому контексті лісовідновлення, лісорозведення та лісові меліорації є актуальними завданнями екологізації ландшафтних угруповань, оскільки збільшують біотичну та екологічну стійкість екосистем, підвищують еколого-економічний потенціал територіальних комплексів.

Відтворення лісів здійснюється з метою досягнення оптимальної лісистості шляхом створення в максимально короткі строки нових насаджень найбільш економічно та екологічно доцільними способами і технологіями; підвищення водорегулювальних, ґрунтозахисних, санітарно-гігієнічних, інших корисних властивостей лісів і захисних лісових насаджень; поліпшення якісного складу лісів, підвищення їх продуктивності і біологічної стійкості.

Актуальність процесу відтворення лісових насаджень обумовлена низьким показником лісистості України (15,9 %), масовими висиханнями штучних лісостанів, необхідністю підвищення якості садивного матеріалу і створених культур. Останніми роками все більшої популярності набуває відтворення лісів на засадах екологічно орієнтованого лісівництва. Екологічний аспект сталого розвитку галузі передбачає збереження і примноження територій з лісовими екосистемними особливостями та раціональне й безпечне використання лісових ресурсів. Для реалізації завдань сталого розвитку лісового господарства, відтворення лісів повинно мати пріоритетне значення у комплексі робіт із ведення лісового господарства [2].

1. Сосна кримська (*Pinus pallasiana*);
2. Сосна звичайна (*Pinus silvestris*);
3. Ялина звичайна (*Picea excels*);
4. Ялівець козацький (*Juniperus comunis*);
5. Ялівець віргінський (*Juniperus virginiana*);
6. Туя західна (*Thuja occidentalis*);
7. Туя західна (*Thuja occidentalis*);
8. Самшит вічнозелений (*Buxus sempervirens*);
9. Самшит вічнозелений (*Buxus sempervirens*);
10. Самшит вічнозелений (*Buxus sempervirens*);
11. Липа дрібнолиста (*Tilia cordata*);
12. Липа дрібнолиста (*Tilia cordata*);
13. Липа дрібнолиста (*Tilia cordata*);
14. Горобина звичайна (*Sorbus aucuparia*);
15. Горобина звичайна (*Sorbus aucuparia*);
16. Горобина чорноплідна (*Aronia melanocarpa*);
17. Горобина чорноплідна (*Aronia melanocarpa*);
18. Береза повисла (*Betula pendula*);
19. Береза повисла (*Betula pendula*);
20. Береза повисла (*Betula pendula*);
21. Клен горнолистий (*Acer platanoides*);
22. Клен горнолистий (*Acer platanoides*) [1].

Лісове законодавство передбачає охорону лісів від незаконних дій громадян, підприємств, установ та організацій, а також біологічний захист лісів від шкідників і хвороб, інших шкідливих чинників, що впливають на санітарний стан лісових ресурсів.

Відповідно до ст. 86 ЛК України організація охорони і захисту лісів передбачає здійснення комплексу заходів, спрямованих на їх збереження від пожеж, незаконних рубок, пошкодження, ослаблення та іншого шкідливого впливу, захист від шкідників і хвороб [3].

Власники лісів і постійні лісокористувачі зобов'язані розробляти та проводити в установлений строк комплекс протипожежних та інших заходів, спрямованих на збереження, охорону та захист лісів. Перелік протипожежних та інших заходів, вимоги щодо складання планів цих заходів визначаються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує

- перш ніж розпалювати багаття, вивирати неглибоку ямку і в ній розкласти багаття. Бажано це робити біля річки чи якоїсь водоїми. Багаття не повинно бути занадто великим: полум'я може пошкодити підрозташовані поблизу дерева та кущі, а також може виникнути пожежа;
- не мити брудний посуд в річці, особливо з використанням миючих засобів. Полоскати його принесеною на берег водою і виливати брудну воду під кущ. Остаточню воду краще помити вдома;
- після відпочинку ретельно загасити багаття, поливши його водою та засипавши ямку землею. Землю щільно притоптати ногами;
- органічні рештки закопати в лісі, а використані пластикові пакети та пляшки, а також скляний посуд забирати із собою і викидати на смітник;
- зібравши свої речі і відійшовши на декілька метрів від місця відпочинку, оглянутись: якщо ліс залишився таким же чистим і привабливим, як до прибуття сюди, якщо ніде не видно слідів згарища, зламаних дерев, розкиданого сміття, значить, знову захочеться повернутися сюди.

Проблема охорони лісів від пожеж — одна з найбільш складних, яку вирішують працівниками лісового господарства всієї України і в Вільховатському лісництві ДП «Голованівський лісгосп» зокрема.

Значне підвищення пожежної небезпеки в лісах зумовлюється стрімким зростанням відвідуваності населенням лісових масивів. Для підвищення рівня пожежної безпеки потрібно проводити роз'яснювальну роботу серед населення по питаннях збереження лісів і дотримання встановлених норм і правил пожежної безпеки в лісах, правильно організовувати використання лісів для масового відпочинку населення в цілях зменшення неорганізованого припливу людей в ліс підвищуючи пожежну безпеку, а також проводити заходи по посиленню протипожежної охорони в місцях масового відпочинку.

Згідно з діючим законодавством порушення «Правил пожежної безпеки в лісах», а також знищення або пошкодження лісу в результаті підпалу, або необережного поводження з вогнем відносяться до лісопорушення. Винні в порушенні правил підлягають штрафу, що накладається в адміністративному порядку. Якщо порушення цих правил несе за собою знищення або пошкодження лісу, винуватці притягаються до адміністративної відповідальності і крім цього несуть матеріальну відповідальність в розмірі відшкодування вартості нанесеної шкоди лісовому господарству.

Робота Вільховатського лісництва ДП «Голованівський лісгосп» також спрямована на покращення природного, навколишнього середовища, захист лісових насаджень від пожеж, хвороб та шкідників лісу.

Вільховатське лісництво було засноване в 1936 році, одночасно з виникненням ДП «Голованівський лісгосп». За характером рослинності територія лісництва відноситься до південної частини лісостепової зони. Клімат помірно-континентальний, продовженість вегетаційного періоду 215 днів. Середня температура повітря $+7^{\circ}\text{C}$. Пізні весняні заморозки можливі до 25 травня, а ранні осінні з 14 вересня. Максимальна температура повітря $+37^{\circ}\text{C}$, мінімальна -35°C . Середньо річна кількість опадів 451 мм. Впродовж вегетаційного періоду випадає 54% опадів. Середня глибина промерзання ґрунту 55 см, максимальна 110 см. Танення снігового покриву відбувається в термін з 25 березня до 30 березня. В цілому кліматичні умови району розташування лісництва сприятливі для вирощування наступних деревних порід: дуба звичайного, ясена звичайного.

Загальна площа лісництва становить 5541 га. З них 5120,9 га вкриті лісовою рослинністю землі, невикриті лісовою рослинністю 385 га, та нелісові землі які входять до складу лісництва 35,1 га. Щорічно в лісництві виростає близько 9000 м³ деревини.

Велике значення надається догляду за лісовими культурами, про що свідчить кількість доглядів, а це 860 га щорічно, при кількості незімкнутих лісових культур 273,5 га. Також слід зауважити що в лісництві щорічно створюються захисні лісонасадження на площі біля 30 га. Захисні лісонасадження створюють на яружно-балкових схилах, за рахунок чого збільшується лісистість, площа лісництва, покращується стан навколишнього середовища, також виконується водоохоронна та протиерозійна функція лісових насаджень.

Для створення лісових культур в лісництві є розсадник площею 5,2 га, в якому вирощують сіянці та саджанці, які в подальшому використовуються для створення насаджень. Також посадковий та декоративний посадковий матеріал вирощується на закритому ґрунті, біля 400 тис. шт. щорічно, які використовуються для посадки на лісокультурних площах та реалізується організаціям і бюджетним установам.

Вільховатське лісництво ДП «Голованівський лісгосп» вирощує і декоративний садивний матеріал:

формування державної політики у сфері лісового господарства, органами місцевого самоврядування відповідно до їх повноважень. Захист лісів від шкідників і хвороб забезпечується шляхом систематичного спостереження за станом лісів, своєчасного виявлення осередків шкідників і хвороб лісу, здійснення профілактики виникнення таких осередків, їх локалізації і ліквідації. Забезпечення охорони і захисту лісів покладається на центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового господарства, та органи місцевого самоврядування, власників лісів і постійних лісокористувачів.

Захист лісів від шкідників та хвороб — важливий напрямок лісогосподарської діяльності Вільховатського лісництва. В лісогосподарській діяльності проведення своєчасних заходів з попередження розвитку небезпечних хвороб та масового розмноження шкідників лісу забезпечують охорону та покращення якісного складу лісових насаджень. Для приведення лісів до належного санітарного стану в пошкоджених насадженнях проводяться заходи з поліпшення санітарного стану лісів, шляхом вирубкування пошкодженої деревини.

Вільховатське лісництво ДП «Голованівський лісгосп» проводить санітарну вирубку дерев. В рубку відводяться дерева згідно вимог санітарних правил в лісах України, а саме дерева, що були пошкоджені сніголамом (цлюми стовбура та крони, викорчовані дерева ін.), а також сухі та хворі дерева. Крім того вирубуються дерева, які ушкоджені верхівковим короїдом (дерева з оранжевим кольором хвої). Деревина, яка отримана від рубок реалізовується згідно чинного законодавства. Даний захід є важливим, оскільки, знехтувавши санітарною рубкою, можна в майбутньому втратити усі інші лісові насадження [4].

До лісу йдуть відпочивати поодинокі, сім'ями, цілими групами. На жаль, доволі часто такі набіги відпочиваючих закінчуються великими збитками для лісових масивів (забруднення галявин та лісових водойм пустими банками з-під консервів, поліетиленовими пакетами, пляшками, як скляними, так і пластиковими, лісові пожежі, знищення дерев, кущів, ягідників тощо). Тому для того, щоб людям було куди знову і знову повертатися на відпочинок, необхідно дотримуватися деяких елементарних правил поведінки в лісі:

— розташувались на відпочинок, не ламати кущів та гілок дерев для багаття. Для цього в лісі знайдеться чимало сушняку;

Також на сьогоднішній день продовжується робота над встановленням меж територій природно-заповідного фонду, які знаходяться в користуванні лісогосподарських підприємств Кіровоградської області. Це пов'язано з необхідністю внести зміни в природоохоронні зобов'язання, враховуючи те, що відбулися трансформації в адміністративно-територіальному устрої області. Також планується внесення змін щодо площ об'єктів природно-заповідного фонду, частина з яких перебуває в користуванні лісогосподарських підприємств. Ці об'єкти оголошувалися за ініціативи департаменту екології, тож потрібно визначити реальні межі природно-заповідних територій. Така робота щодо встановлення площ природно-заповідного фонду стосується і Вільховатського лісництва ДП «Голованівський лісгосп».

Отже, робота лісництва спрямована на покращення природного, навколишнього середовища, захист лісових насаджень від пожеж, хвороб та шкідників лісу. Для припинення руйнування і забруднення природи, захисту землі від ерозії здійснюється комплекс заходів, в якому особливе місце належить збільшенню площі лісів та підвищенню їх продуктивності. Отже, впровадження високопродуктивних довговічних лісових насаджень — важливий економічний і екологічний фактор розвитку економіки України.

Пріоритетними завданнями у діяльності лісового господарства є збереження та раціональне використання лісових ресурсів, збереження біорізноманіття, збільшення площі лісів у державі. Мало хто розуміє тривалість вирощування лісів, перевагу їх екологічного значення над сировинним, необхідність збереження і планомірного примноження лісових багатств в інтересах не тільки нинішніх, а й майбутніх поколінь.

Список використаних джерел

1. Вільховатське лісництво. URL: https://leshoz.ucoz.ua/publ/vilkhovatske_lisnictvo/1-1-0-11 (дата звернення: 21.05.2021). - Назва з екрана.
2. Костенко О. М. Особливості відтворення лісових насаджень у ДП «Остерське лісове господарство». Відтворення лісів та лісова меліорація в Україні: витоки, сучасний стан, виклики сьогодення та перспективи в умовах антропоцену: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 100-річчю кафедри відтворення лісів та лісових меліорацій (м. Київ, 6-8 листопада 2019 р.). Київ, 2019. С. 167-170).
3. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 № № 3853-ХІІ. Дата оновлення: 27.05.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text> (дата звернення 20.05.2021).
4. Санітарна вирубка лісів. URL: <https://haivoron-miskrada.gov.ua/news/12-28-27-06-04-2018/> (дата звернення: 21.05.2021). — Назва з екрана.

Науково-практичне видання

**ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСІВ
ПОНОВЛЕННЯ КОРИННИХ ЛІСОВИХ
НАСАДЖЕНЬ В УМОВАХ
ПІВДЕННО-СХІДНОГО ПОДІЛЛЯ**

Матеріали регіонального науково-практичного семінару

смт Чечельник, Вінницька область
8–10 вересня 2021 р.

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 12,09.
Тираж 30 прим. Зам. № 162543

Віддруковано ПП «ТД «Едельвейс і К»
21100, м. Вінниця, вул. 600-річчя, 17
Тел. +38 (0432) 550-333

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК №3736